

Leena Mäkinen

Kissatarina – uusi menetelmä lasten kerrontaitojen arvioimiseen

KOHOKOHDAT

- Lasten kerrontataitojen arvioimisen tulisi sisältyä laajempaan kielellisten taitojen puheterapeuttiin tutkimukseen.
- Kissatarina – Lasten kerrontataitojen arviointimenetelmä on kuvasarjakerrontaan perustuva testi, jonka avulla voidaan arvioida 4–8-vuotiaiden lasten kerrontataitoja.
- Kissatarina-testin tarkoituksena on tunnistaa ne lapset, joiden kerrontataidot ovat tuen tarpeessa.

Lasten kerrontataitojen arviointi osana lapsen laajempaa kielellistä tutkimusta on tärkeää, sillä kerronta on merkittävä kielenkehityksen osa-alue ja kerronnan vaikeuksia esiintyy esimerkiksi lapsilla, joilla on kehityksellinen kielihäiriö tai autismikirjon häiriö. Kerrontataitojen arviointiin on Suomessa ollut varsin vähän tutkittuja menetelmiä, eikä kuvasarjan pohjalta kerrontaan ole ollut käytössä lainkaan viitearvoja. Kissatarina – Lasten kerrontataitojen arviointimenetelmä perustuu tutkittuun tietoon kerrontataitojen kehityksestä ja arvioinnista. Testi on tarkoitettu erityisesti puheterapeuttien työvälineeksi, ja sen pääasiallinen käyttötarkoitus on auttaa tunnistamaan lapset, joiden kerrontataidot ovat tuen tarpeessa. Huolellinen arviointi on tehokkaan ja lapsen kielellisten vaikeuksien ydinongelmiin keskittyvän kuntoutuksen perusta. Kissatarinassa lasten kertomuksista arvioidaan relevantin informaation määrää ja tarkkuutta. Testiin on laadittu persenttiarvot, joiden avulla lasten suoriutumista voidaan

tarkastella suhteessa viiteaineistoon. Tässä artikkelissa kuvataan tarkemmin Kissatarina-arviointimenetelmän teoreettista taustaa ja käyttö-tarkoitusta.

Asiasanat:

arviointi, arviointimenetelmä, kerronta, kielenkehitys, tarinan luominen

KERRONTA

Kerronnalla tarkoitetaan mielikuvituksen tai reaali maailmaan perustuvan tapahtumasarjan kielellistä kuvausta (esim. Mäkinen, 2014; Suvanto, 2012). Kertojan tehtävänä on muodostaa kuulijalle eheä, koherentti merkityskokonaisuus, joka on ymmärrettävä kontekstissaan. Kertomuksessa käytetyn sanaston, lauserakenteiden sekä lauseiden välisten ja sisäisten viittaussuhteiden tulisi olla myös riittävän

tarkkoja. Näin ollen kerronta on monipuolinen kielellis-kognitiivinen taito, joka edellyttää kielen lingvististen ja pragmaattisten piirteiden samanaikaista hallintaa.

Noin kahden tai kolmen vuoden iässä lapsilla on riittävästi kielellistä kapasiteettia, jotta kertominen ylipäänsä on mahdollista. Ensimmäisiä kertomuksiaan kertoessaan lapset tarvitsevat vielä kuitenkin paljon aikuisen tukea (ks. esim. Suvanto & Mäkinen, 2011). Kuvasarjakerrontaa käsittelevissä tutkimuksissa on huomattu, että kertomuksen sisällön ilmentäminen kehittyi erityisesti kolmesta tai neljästä vuodesta alkaen (Khan ym., 2016; Mäkinen, Loukusa & Kunnari, 2018; Mäkinen, Loukusa, Nieminen, Leinonen & Kunnari, 2014; Price, Roberts & Jackson, 2006; Schneider, Hayward & Dubé, 2006) ja hidastuu kouluikää lähestyttäessä (Mäkinen ym., 2014; Mäkinen ym., 2018; Schneider ym., 2006), joskin kehitystä tapahtuu vielä tämän jälkeenkin (To, Stokes, Cheung & T'sou, 2010). Iän myötä kertomusten sanamäärä kasvaa (Justice ym., 2006; Mäkinen ym., 2014), ja kertomuksissa käytetyt viittaussuhteet tarkentuvat (Mäkinen ym., 2014; Schneider & Dubé, 1997; To ym., 2014).

KERRONNAN ARVIOIMINEN

Lasten kerrontataitojen arviointi on tärkeää, sillä kerronta on merkittävä kielenkehityksen osa-alue. Kerronnan on todettu olevan yhteydessä lapsen myöhempiin lukemisen taitoihin (Mäkinen, Loukusa, Gabbatore ym., 2018; Wellman ym., 2011), joskin yhteys on enemmän epäsuoraa ja selittyy myös muilla kielellisillä taidoilla (Kendeou, van den Broek, White

& Lynch, 2009; Piasta, Groom, Khan, Skibbe & Bowles, 2018). Kerronnan vaikeuksia esiintyy esimerkiksi lapsilla, joilla on kehityksellinen kielihäiriö (Colozzo, Gillam, Wood, Schnell & Johnston, 2011; Mäkinen, Loukusa & Kunnari, 2018; Mäkinen, Loukusa, Laukkanen, Leinonen & Kunnari, 2014; Norbury, Gemmel & Paul, 2013) tai autismitietäjien häiriö (Baixauli, Colomer, Roselló & Miranda, 2016; Mäkinen, Loukusa & Kunnari, 2018; Norbury ym., 2013).

Lisäksi kerronta on yksi parhaista tekijöistä ennustettaessa kielihäiriöisen lapsen myöhempää kielellistä suoriutumista (Botting, Faragher, Simkin, Knox & Conti-Ramsden, 2001; Stothard, Snowling, Bishop, Chipchase & Kaplan, 1998). Näin ollen kerrontataitoja tulisi arvioida osana lasten kielellisten taitojen arviointia. Huolellinen arviointi on myös tehokkaan ja lapsen ydinongelmiin keskittyvän kuntoutuksen perusta.

Aidoimmillaan kerrontaa käytetään jokapäiväisissä kommunikointitilanteissa, kun halutaan jakaa itselle merkityksellisiä tapahtumia toisten kanssa. Henkilökohtaiset kertomukset ovat tärkeitä vuorovaikutuksen kannalta, ja itseilmaisun vaikeudet ovat ylipäänsä riski lapsen sosiaalisten suhteiden muotoutumiselle (Conti-Ramsden & Botting, 2004). Tutkimustilanteissa lasten henkilökohtaisia kertomuksia on kuitenkin vaikea luotettavasti tavoittaa, minkä vuoksi kerrontataitoja arvioidaan usein käyttämällä jotakin stimulusmateriaalia, kuten kuvaa tai kuvasarjaa.

Kuvasarjakerronta voidaan jakaa kahteen luokkaan: tarinan luomiseen ja uudelleen kerrontaan. Nämä niin sanotut kerronnan houkuttelu- eli elisitointimenetelmät (engl. *elicit*) eroavat toisistaan siten,

että uudelleen kerronnassa lapsen tehtävänä on kertoa tutkijan esittämä mallitarina ja mahdollisesti kuvituksen tukemana sama tarina uudelleen. Uudelleen kerrontaa on käytetty myös kansainvälisesti laajasti lasten kerrontataitojen arvioinnissa, ja siihen perustuvaa, alun perin englantilaista The Bus Story -testiä (Renfrew, 1996) käytetään puheterapeuttisessa arvioinnissa myös Suomessa, joskaan testiin ei ole saatavilla kuin suuntaa-antavia viitearvoja (ks. Lahtinen, 1997). Tarinan luomista sen sijaan pidetään vaativampana ja lapsen spontaaneja kerronnan taitoja heijastelevana tehtävänä, koska siinä lapsi ei saa valmista mallitarinaa, vaan hän rakentaa tarinan kuvituksen pohjalta itse (Leinonen, Letts & Rae Smith, 2000; Mäkinen, Loukusa, Gabbatore & Kunnari, 2018; Schneider & Dubé, 1997).

Suomessa ei ole vakiintuneessa käytössä tarinan luomiseen pohjautuvaa kerrontatestiä, vaikkakin joitain viitearvoja on laadittu kanadalaiselle Edmonton Narrative Norms Instrument -testille (ENNI) (Mäkinen, Loukusa & Kunnari, 2018). Lisäksi saatavilla on useaan eri kieleen soveltuva Multilingual Assessment Instrument of Narratives (MAIN) (Gagarina ym., 2012), mutta tähän menetelmään perustuvaa kattavaa suomalaista viiteaineistoa ei ole vielä julkaistu (ks. kuitenkin esim. Kunnari, Välimaa & Laukkanen-Nevala, 2016). Uudelleen kerronta ja tarinan luominen ovat teoreettisestikin kaksi erilaista kerronnan muotoa, jotka myös vaativat hieinan erilaisia kognitiivisia taustataitoja mm. työmuistin tai tarkkaavuuden osalta (Duinmeijer, de Jong & Scheper, 2012; Mäkinen, Loukusa & Kunnari, 2016).

Kerronnan erilaiset elisitointimenetelmät voivat antaa myös jossain määrin

erilaista tietoa lasten kerronnan taidoista (ks. esim. Mäkinen, Loukusa, Gabbatore ym., 2018). Uudelleen kerrotut tarinat voivat olla esimerkiksi sisällöltään laadukkaampia ja lauserakenteiltaan monipuolisempia kuin tarinan luomisen avulla kerrotut tarinat (Duinmeijer ym., 2012; Kunnari ym., 2016; Merritt & Liles, 1989; Schneider, 1996; Schneider & Dubé, 2005). Kerrontataitoja arvioitaessa ja kerrontaa tutkittaessa onkin oleellista huomioida käytetty elisitointimenetelmä ja sen asettamat vaatimukset.

KISSATARINA-TESTIN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Kissatarina-testi on uusi, 4–8-vuotiaille lapsille suunnattu kerrontataitojen arviointimenetelmä. Se on tarkoitettu erityisesti puheterapeuttien työvälineeksi, mutta sitä voivat käyttää myös psykologit ja erityisopettajat. Kissatarina-testin avulla tarkastellaan sitä, miten lapsi muodostaa itsenäisesti kuvasarjan perusteella kertomuksen. Lapsi ei kuule valmista mallitarinaa, joka auttaisi tarinan rakenteen jäsentämisessä. Testin viiteaineisto perustuu 214 suomenkielisen, tyypillisesti kielellisissä taidoissaan kehittyneen lapsen aineistoon. Lisäksi testin toimivuutta on tutkittu pienemmällä otoksella lapsia, joilla on kehityksellinen kielihäiriö (N = 19) tai autismikirjon häiriö (N = 16).

Kissatarina-testin juonen kehittälyssä on käytetty apuna kertomuskielioppia (Stein & Glenn, 1979), jonka mukaan fiktiiviset tarinat muodostuvat tietyn rakenteen ympärille. Mallin mukaan tarina käynnistyy alkutapahtumalla, joka motivoi päähenkilöä tavoitteelliseen toimintaan, ja lopulta

tavoite mahdollisesti ratkaistaan, mikä herättää tarinan henkilöissä reaktioita. Kissatarina-testin sisällön pisteytys perustuu osittain kertomuskieloppiin. Lisäksi pisteytyksen validoimiseksi on tehty kontrollitutkimus pienellä otoksella aikuisia. Näin päädyttiin siihen, että tarinan sisällön pisteytys vastaa niitä elementtejä, mitä Kissatarina-testissä on oleellista tuottaa.

Lapsen kertomuksesta tarkastellaan siis ensisijaisesti tuotettua relevanttia informaatioisisältöä, mutta toisaalta myös tarkkuutta, jolla asia kerrotaan. Lisäksi suuntaa-antavia viitearvoja on laadittu kertomuksen kokonaispituudelle sanamäärän avulla. Vaikka esimerkiksi kielihäiriöiset lapset tuottavat huomattavan niukkoja kertomuksia ja vaikka kertomusten sanamäärät lisääntyvät iän myötä, kertomuksen pituus ei itsessään ole riittävä kerrontataitojen mittari. Sinänsä sanamäärältään lyhyt kertomus voi pitää sisällään paljon merkitystä, ja toisaalta sanamäärältään runsas kertomus voi olla rönsyilevä ja sisältää myös epäolennaista tietoa. Näin ollen kertomuksen pituutta tulee aina tarkastella suhteessa kertomuksen sisältöön.

Kissatarina-testissä lapselle esitetään ensin pieni kuvakirja, joka koostuu 12 värillisestä tekstittömästä kuvasta. Tarina kertoo kissanpojasta, jolle ostetaan puistossa ilmapallo. Harmillisesti ilmapallo pääsee karkuun ja juuttuu puuhun kiinni. Ilmapalloa yritetään saada alas, mutta pallo pokahtaa. Lopussa kissanpoika saa kuitenkin uuden, vielä hienomman pallon. Ennen omaa kertomistaan lapsi saa selata kuvakirjan läpi, jotta hän tietää, mitä tarinassa tapahtuu ja saa kokonaiskuvan tapahtumista. Tämän jälkeen lasta pyydetään kertomaan tarina kuvakirjan avulla. Aikuisen antama tuki pidetään minimaalisena, sillä

testinä käytettävässä kuvasarjakerronnassa lapsen tulee tuottaa tarina itse. Kerronta tallennetaan ja litteroidaan pisteyttämistä varten.

Pienen lapsen kuvasarjakerronnalle on tyypillistä, että kerronta on vielä hyvin pronominoitua (esim. Mäkinen ym., 2014; Schneider & Dubé, 1997). Tällöin suomenkielinen lapsi viittaa kertomuksen tapahtumiin ja hahmoihin persoona- ja demonstratiivipronomineilla, kuten ilmenee seuravasta ilmauksesta: *se koittaa ottaa tota*. Sinänsä esimerkin kaltaista epätarkkaa viittaamista voinee selittää osittain se, että testimuotoisessa kuvasarjakerronnassa tilanne on keinotekoinen ja tutkijan kanssa jaettu. Tällöin ei ole välttämättä tarpeen kuvata kuvakirjan tapahtumia tarkasti, mikäli aikuinenkin voi nämä kuvat nähdä. Pienet kertojat käyttävät myös osoittamista kerrontansa tukena.

Kerronnan arvioinnissa koetetaan välttää epätarkkaa viittaamista siten, että tilanteeseen luodaan niin sanottu naiivi kuuntelija -asetelma, jolloin lapsi saa kertoa tarinan jollekin, joka ei näe kuvia eikä tiedä, mitä tarinassa tapahtuu. Kissatarina-testin kohdalla naiivi kuuntelija -asetelmaa käytettiin siten, että lapsi kertoi tarinan iltsaduksi pehmolelulle, jolla oli silmät kiinni ja joka oli menossa nukkumaan. Tästä huolimatta viittaussuhteiden käyttö oli viiteaineiston nuorimmille lapsille haastavaa ja kokonaisuudessaan hajonta oli suurta. Lisäksi ne lapset, joilla on kehityksellinen kielihäiriö, käyttivät epätarkkoja viittauksia kertomuksissaan.

Näistä syistä Kissatarina-testissä on haluttu pisteyttää myös tarkkuus, jolla lapsi relevantin tiedon kertoo. Aiemmin mainittuun esimerkkiin verrattuna ilmaus *ilmapallonmyyjä koittaa ottaa pallon alas puusta*

kantaa selvästi enemmän merkitystä ja on kuulijalle vaivattomampi ymmärtää.

Tarinan hahmoihin ja tapahtumiin viitattaessa ei ole kuitenkaan aina tarpeen käyttää substantiiveja, kuten esimerkiksi *poika* tai *ilmapallo*, jos ilmaus on muusta kertomuskontekstista tulkittavissa ja selkeästi ymmärrettävissä. Päinvastoin, sujuva viittaavien ilmausten käyttö on tarkoituksenmukaista ja osoitus joustavista kielenkäyttötaidoista. Tätä ilmiötä on kuvattu seuraavassa esimerkissä: *Ilmapallo lentää ja (ilmapallo) juuttuu puuhun. Kissanpoika yrittää ottaa sitä alas mutta se ei saa.* Esimerkistä alleviivatut pronominit *sitä* ja *se* ovat helposti ymmärrettävissä asiayhteydestä. Samoin sulkuihin merkitty rinnasteisten lauseiden jälkimmäisen lauseen subjekti (*ilmapallo*) on niin sanotusti elliptinen, eli se on jätetty toistamatta. Tämäkin ilmaus on kontekstissaan täysin ymmärrettävä. Hyvälle kerronnalle onkin ominaista, että se on juuri omassa asiayhteydessään ymmärrettävä kokonaisuus.

Sen vuoksi Kissatarina-testissä on haluttu pisteyttää lapsen ilmaukset yhtäältä niiden merkityksen ja toisaalta niiden ymmärrettävyyden kannalta. Luonnollisesti tämä asettaa haasteita pisteyttäjäille, sillä kunkin pisteytettävän ilmauksen ymmärrettävyyttä tulee tarkastella kontekstissaan. Näin tekemällä testi kuitenkin erottelee paremmin poikkeavat kerronnan piirteet ja myös toisaalta mittaa paremmin kehitystä.

KISSATARINA-TESTIN TULOSTEN TULKINTA

Kissatarina-testin ensisijaisena tarkoituksena on tunnistaa ne alle kouluikäiset lapset,

joiden kerrontataidot ovat tuen tarpeessa. Kissatarina-testissä sisältöpisteille on laskettu persentiiliarvot, joiden perusteella lapsen suoriutumista Kissatarina-testissä voidaan verrata viiteaineistoon. Testipisteiden tulkinnassa on kuitenkin huomioitava, että viiteaineiston koko on suhteellisen pieni ja ikäryhmien sisäinen hajonta melko suurta. Kerronnan tutkimuksessa käytettyjen muuttujien suuri hajonta on kuitenkin varsin tyypillistä ja todettu myös muissa tutkimuksissa (ks. esim. Justice ym., 2003; Mäkinen, 2014). Lisäksi on syytä muistaa, että testeissä käytetyt raja-arvot ovat teoreettisia, minkä vuoksi lapsen suoriutumista tulisikin tarkastella kokonaisuutena ja suhteuttaa tulosta lapsen muuhun kielelliseen taitotasoon.

Sisällön määrällisen arvioinnin lisäksi Kissatarina-testissä lapsen kertomusta voidaan tarkastella laadullisesti. Erityisesti huomioitavaa on, jos lapsi käyttää vain vähän tai ei ollenkaan subjekteja tai lauseiden välisiä sidoskeinoja tai jos lapsen tuotos on niukka sekä sisällöltään että sanamäärältään. Toisaalta huomion arvioista on myös se, jos lapsen on vaikea keskittyä kerronnassaan oleelliseen tai hän sisällyttää siihen epäolennaista tietoa. Näitä edellä mainittuja piirteitä esiintyy tyypillisesti kehittyvien lasten aineistossa niukasti, mutta sen sijaan niitä havaittiin lapsilla, joilla on kehityksellinen kielihäiriö tai autismikirjon häiriö.

Kerrontataitojen arvioimisen tulisi olla osa lapsen laajempaa kielellisten taitojen tutkimusta. Kerrontatesti antaa monipuolisesti tietoa lapsen kielellisistä taidoista, mutta se ei ole kuitenkaan yksinään riittävä mittari, jos halutaan tarkastella tarkemmin esimerkiksi leksikaalisia tai syntaktisia taitoja. Tällöin on tarpeen

käyttää rinnalla muita menetelmiä. Kerrontataitoja on syytä arvioida myös silloin, jos lapsella epäillään olevan vaikeuksia sosiaalisen kommunikaation ja pragmaattisen kielenkäytön osa-alueilla. Tällöin on myös tarpeen kartoittaa tarkemmin lapsen pragmaattisen kielen hallintaa, esimerkiksi Pragma-testin (Loukusa, 2019) avulla.

Lasten kielellisten taitojen, myös kerronnan, arviointiin voivat aina vaikuttaa tilannetekijät, kuten lapsen oma motivaatio. Kuvasarjan käyttö testin elisitointimateriaalina voi myös jo sinänsä ohjata lasta esimerkiksi osoittamaan ensisijaisesti kuvaa ja tuottamaan näin ollen vähemmän suullista kerrontaa. Testitulosta tulkitessa onkin tärkeää muistaa keskustella lapsen lähipiiriin kanssa ja kysyä, vastaako saatu testimuotoinen arvio lapsen todellisia, arjen kerrontataitoja.

KIRJOITTAJATIEDOT:

Leena Mäkinen, FT, toimii tutkijatohtorina Oulun yliopistossa Logopedian tutkimusyksikössä ja puheterapeuttina omassa yrityksessään.

LÄHTEET

Baixauli, I., Colomer, C., Roselló, B. & Miranda, A. (2016). Narratives of children with high-functioning autism spectrum disorder: a meta-analysis. *Research in Developmental Disabilities*, 59, 234–254.

Botting, N., Faragher, B., Simkin, Z., Knox, E. & Conti-Ramsden, G. (2001). Predicting pathways of specific language impairment: What differentiates good and poor outcome? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42, 1013–1020.

Colozzo, P., Gillam, R. B., Wood, M., Schnell, R. & Johnston, J. (2011). Content and form in the narratives of children with specific language impairment. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 54, 1609–1627.

Conti-Ramsden, G. & Botting, N. (2004). Social difficulties and victimization in children with SLI at 11 years of age. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47, 145–161.

Duinmeijer, I., de Jong, J. & Scheper, A. (2012). Narrative abilities, memory and attention in children with a specific language impairment. *International Journal of Communication and Language Disorders*, 47, 542–555.

Gagarina, N., Klop, D., Kunnari, S., Tantele, K., Välimaa, T., Balcuniene, I., Bohnacker, U. & Walters, J. (2012). Part I. MAIN: Multilingual Assessment Instrument for Narratives. *ZAS Papers in Linguistics* 56. Berlin: ZAS.

Justice, L. M., Bowles, R. P., Kaderavek, J. N., Ukrainetz, T. A., Eisenberg, S. L. & Gillam, R. B. (2006). The index of narrative microstructure: A clinical tool for analyzing school-aged children's narrative performances. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 15, 177–191.

Kendeou, P., van den Broek, P., White, M. J. & Lynch, J. S. (2009). Predicting reading comprehension in early elementary school: The independent contributions of oral language and decoding skills. *Journal of Educational Psychology*, 101, 765–778.

Khan, K. S., Gugiu, M. R., Justice, L. M., Bowles, R. P., Skibbe, L. E. & Piasta, S. B. (2016). Age related progressions in story structure in young children's narratives. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 59, 1395–1408.

Kunnari, S., Välimaa, T. & Laukkanen-Nevala, P. (2016). Macrostructure in the narratives of monolingual Finnish and bilingual Finnish–Swedish children. *Applied Psycholinguistics*, 37, 123–144.

Lahtinen, J. (1997). *Bus Story* narratiivisena tutkimusmenetelmänä. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

Leinonen, E., Letts, C. & Rae Smith, B. (2000). *Children's pragmatic communication disorders*. Lontoo: Whurr Publishers.

Loukusa, S. (2019). *Pragma-testi*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.

Merrit, D. D. & Liles, B. Z. (1989). Narrative analysis: clinical applications of story generations and story retellings. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 54, 429–438.

Mäkinen, L. (2014). *Narrative language in typically developing children, children with specific language impairment and children with autism spectrum disorder*. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis. B Humaniora 124.

Mäkinen, L., Loukusa, S., Gabbatore, I. & Kunnari, S. (2018). Are story retelling and story generation connected to reading skills? Evidence from Finnish. *Child Language Teaching & Therapy*, 34, 129–139.

Mäkinen, L., Loukusa, S. & Kunnari, S. (2016). Kuvasarjakeronnan ja kielellisen työmuistin välinen yhteys tyypillisesti kehittyneillä lapsilla ja lapsilla, joilla on kielellinen erityisvaikeus. *Puhe ja Kieli*, 36, 33–44.

Mäkinen, L., Loukusa, S. & Kunnari, S. (2018). Tyypillisesti kehittyneiden lasten ja lasten, joilla on kielellinen erityisvaikeus tai autismikirjon häiriö, suoriutuminen Edmonton Narrative Norms Instrument (ENNI)-kerrontatestissä. *Puhe ja kieli*, 38, 23–40.

- Mäkinen, L., Loukusa, S., Laukkanen, P., Leinonen, E. & Kunnari, S. (2014). Linguistic and pragmatic aspects of narration in Finnish typically developing children and children with specific language impairment. *Clinical Linguistics and Phonetics*, 28, 413–427.
- Mäkinen, L., Loukusa, S., Nieminen, L., Leinonen, E. & Kunnari, S. (2014). The development of narrative productivity, syntactic complexity, referential cohesion, and event content in four- to eight-year-old Finnish children. *First Language*, 34, 24–42.
- Norbury, C. F., Gemmel, T. & Paul, R. (2013). Pragmatic abilities in narrative production: A cross-disorder comparison. *Journal of Child Language*, 41, 485–510.
- Piasta, S. B., Groom, L. J., Khan, K. S., Skibbe, L. E. & Bowles, R. P. (2018). Young children's narrative skill: concurrent and predictive associations with emergent literacy and early word readings skills. *Reading & Writing*, 31, 1479–1498.
- Price, J. R., Roberts, J. E. & Jackson, S. C. (2006). Structural development of the fictional narratives of African American preschoolers. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 37, 178–190.
- Renfrew, C. (1997). *Bus Story Test*. Milton Keynes: Speechmark.
- Schneider, P. (1996). Effects of pictures versus orally presented stories on story retellings by children with language impairments. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 5, 86–96.
- Schneider, P. & Dubé, R. V. (1997). Effect of pictorial versus oral story presentation on children's use of referring expressions in retell. *First Language*, 17, 283–302.
- Schneider, P. & Dubé, R. V. (2005). Story presentation effects on children's retell content. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 14, 52–60.
- Schneider, P., Hayward, D. & Dubé, R. V. (2006). Storytelling from pictures using the Edmonton Narrative Norms Instrument. *Journal of Speech-Language Pathology and Audiology*, 30, 224–238.
- Stein, N. & Glenn, C. (1979). An analysis of story comprehension in elementary school children. *Teoksessa R. O. Freedle (toim.) New directions in discourse processing (s. 53–120)*. Norwood: Ablex.
- Stothard, S. E., Snowling, M. J., Bishop, D. M. V., Chipcase, B. B. & Kaplan, C. A. (1998). Language-impaired preschoolers: a follow-up into adolescence. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 41, 407–419.
- Suvanto, A. (2012). *Lapsi tarinaa rakentamassa. Kielihäiriöisten lasten kerrontataidot ja niiden kuntoutuminen*. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis. B Humaniora 106.
- Suvanto, A. & Mäkinen, L. (2011). Lasten kerrontataitojen kehitys. *Teoksessa S. Loukusa & L. Paavola (toim.), Lapset kieltä käyttämässä – Lasten pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt (s. 63–82)*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- To, K.-S. C., Stokes, S. F., Cheung, H.-T. & T'sou, B. (2010). Narrative assessment of Cantonese speaking children. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 53, 648–669.
- Wellman, R. L., Lewis, B. A., Freebairn, L. A., Avrich, A. A., Hansen, A. J. & Stein, C. M. (2011). Narrative ability of children with speech sound disorders and the predictions of later literacy skills. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 42, 561–79.